

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

ROLE OPATROVNÍKA V SOUDNÍCH SPORECH O DĚTI

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Hyková, Ph.D.

Autor práce: Blanka Vondrášková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2011

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Kateřině Hykové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji Mgr. Lucii Maliňákové za přínosné konzultace pro mou práci. Dále děkuji Městskému úřadu v Horažďovicích a Sušici, jenž byl ochoten poskytnout mi vlastní pohled na svou práci a za možnost provedení výzkumu na jejich oddělení. V neposlední řadě děkuji svoji rodině za podporu během celého studia a všem, kteří mě při psaní této práce podpořili.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Sociálně-právní ochrana dětí	8
1.1 Děti, kterým je sociálně-právní ochrana poskytována	9
1.2 Poskytování sociálně-právní ochrany dětí	10
1.3 Místní příslušnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí	11
1.4 Oznamovací povinnost dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí	12
2 Opatrovník v soudních sporech o děti	13
2.1 Soudní spor o děti	14
2.2 Podjatost kolizního opatrovníka	15
2.3 Opatrovnictví ve věcech manželských (zrušení manželství rozvodem).....	16
2.3.1 Rozvod	17
2.3.2 Opatrovnického řízení	17
2.3.3 Role kolizního opatrovníka při rozvodovém řízení.....	20
2.4 Opatrovník ve věcech výchovy a výživy nezletilých dětí	21
2.4.1 Výchova a výživa.....	21
2.4.2 Rodičovská zodpovědnost	22
2.4.3 Náhradní rodinná péče (osvojení, pěstounská péče)	24
2.4.4 Poručenství	26
2.4.5 Opatrovník v péči nad nezletilými při trestné činnosti.....	27
2.4.6 Ustanovení opatrovníka v zájmu dítěte i z jiných důvodů	28
3 Cíl práce a výzkumná otázka.....	29
3.1 Cíl práce	29
3.2 Výzkumná otázka	29
4 Metodika	30
4.1 Použité metody a techniky	30
4.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	30

5	Výsledky výzkumu	31
5.1	Přepis rozhovorů	31
5.1.1	Pracovnice 1	31
5.1.2	Pracovnice 2	34
5.1.3	Pracovnice 3	36
5.1.4	Pracovnice 4	37
5.1.5	Pracovnice 5	38
5.1.6	Pracovnice 6	40
6	Diskuze	42
	Závěr	47
	Seznam použitých zdrojů.....	48
	Seznam příloh.....	50
	Přílohy	51
	Příloha I. – Rodičovská dohoda.....	51
	Abstrakt.....	55
	Abstract.....	56

Úvod

Lidský organismus je velice zranitelný, a to především v období od narození po dosažení zletilosti. V určitých případech zdravý vývoj nezletilého vyžaduje zvláštní ochranu zejména kvůli silným negativním vlivům působícím na jeho organismus.¹

Tématem této bakalářské práce je role opatrovníka, která je zaměřena na soudní spory o děti, a to jak v teoretické, tak i praktické části. Cílem této práce je zjistit postoje opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí v soudních sporech o děti. Právní úprava jako taková říká o práci opatrovníka jen velmi málo. Jaký postoj však k tomuto tématu mají právě zmiňovaní opatrovníci? Líbí se jim tyto právní úpravy nebo by na nich něco změnili? Jejich názor byl zjišťován pomocí rozhovorů. Daný problém je tak popsán teoreticky, a na základě provedeného výzkumu dále spočívá ve vyhodnocení rozhovorů oslovených opatrovníků – jejich výsledky vyjádřeny pomocí diskuze by měly odpovědět na předem stanovené výzkumné otázky. Práce tak má sloužit k pochopení problematiky jako celku. Celá práce vychází z dostupné odborné literatury, právních předpisů ČR a ověřených webových zdrojů.

Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola stručně pojednává o orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jež v soudních sporech o děti vystupuje jako opatrovník. Jsou zde popsány situace, ze kterých je sociálně-právní ochrana poskytována, dále místní příslušnost tohoto orgánu a oznamovací povinnost, jenž se vztahuje k zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Druhá kapitola objasňuje problematiku opatrovnictví v soudních sporech o děti. Zaměřuje se především na rozvod manželství a na výchovu a výživu nezletilých dětí. Popisuje situace, při kterých se ustanovuje opatrovník. Zmiňuje se např. o rozvodovém řízení, rodičovské zodpovědnosti, náhradní rodinné péči a poručenství. Zaměření praktické části se týká zjištění názorů opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí v soudních sporech o děti. V návaznosti na stanovené cíle byl pro praktickou část této práce proveden kvalitativní výzkum realizován pomocí rozhovorů s opatrovníky městských úřadů s rozšířenou působností v Sušici a Horažďovicích.

¹ Srov. KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. S. 78.

Jako studentka se zaměřením na sociální a charitativní práci se setkávám i s touto problematikou, a proto jsem se rozhodla věnovat jí svou bakalářskou práci. Hlavním důvodem, který mne však vedl ke zpracování takto zaměřené práce, byla zkušenost z praxe strávené na městském úřadě obce s rozšířenou působností na odboru sociálních věcí a zdravotnictví. Zde jsem si uvědomila, že práce opatrovníků je velmi rozmanitá, zahrnující nejenom práci s nezletilými, ale i práci s jejich rodiči. Jako problém vidím, že tato zajisté odpovědná práce opatrovníka však není přesněji specifikována, a navíc ani společností dostatečně uznávána.

Podobným tématem se zabývá práce Radmily Šimkové s názvem *Sociálně právní ochrana dětí v souvislosti s rozvodem jejich rodičů*. Její práce se věnuje tématu opatrovnictví jen okrajově, pouze při rozvodovém řízení. Dalším podobným tématem je diplomová práce Ivany Matouškové s názvem *Význam funkce opatrovníka v soudních sporech o děti*. Tato práce však popisuje postup práce opatrovníka během soudního jednání.

1 Sociálně-právní ochrana dětí

V České republice má sociálně-právní ochrana dětí (v praxi se setkáme se zkratkou OSPOD) dlouholetou tradici a v systému veřejného práva představuje významné postavení.² Sociálně-právní ochrana znamená zabezpečování práv dítěte, především právo dítěte na život, na jeho pozitivní rozvoj, na život v rodině a následnou rodičovskou péči, právo na svoji totožnost, na vzdělání, povolání, dále svobodu myšlení, svědomí a vyznání, a v neposlední řadě i chránění dítěte před fyzickým či psychickým násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo exploatací.³ Orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou tak kladeny povinnosti a úkoly, které nesmí být podceňovány, zejména proto, že se jedná o ochranu nezletilých dětí. Na scénu nastupuje sociálně-právní ochrana ve chvíli, kdy rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte nejsou schopny, nechtějí nebo nemohou chránit zájmy dítěte.⁴ V této situaci soud ustanovuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka dítěte.⁵ Výkon opatrovnictví, především kolizní opatrovnictví, je vedle sociální práce a poradenství jedním z těžišť práce OSPOD.⁶

V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, se touto ochranou rozumí především:

- hájení práva dítěte na příznivý vývoj a náležité vychování,
- ochrana oprávněných zájmů nezletilého, včetně ochrany jeho majetku,
- působení, které směřuje k obnovení porušených úloh rodiny.⁷

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zahrnuje pouze některá obecná opatření, která směřují k ochraně dětí. Další opatření lze nalézt v řadě právních předpisů, jako například: zákon o rodině, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, právní

² Srov. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. s. 11.

³ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV): *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>.

⁴ Srov. NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. *Právo a rodina*. s. 1-5.

⁵ Srov. *Zákon o rodině: úplné znění zákona s komentářem; Sociálně-právní ochrana dětí; Státní sociální podpora; Působnost orgánů ČR v sociálním zabezpečení: úplné znění zákona s komentářem; Dávky a služby sociální péče: úplné znění zákona s komentářem; Sociální potřebnost; Částky životního minima*.

⁶ Srov. NOVOTNÁ, V. *Opatrovnictví – co v praxi znamená?* *Právo a rodina*. s. 11-16.

⁷ Srov. *Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, §1.

předpisy o sociálním zabezpečení, zákon o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, dále zákon o loteriích a jiných podobných hrách atd.⁸ Ovšem mezi hlavní právní předpisy, které zavazují stát a jím určené orgány a instituce k zajišťování sociálně-právní ochrany dětí patří Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte.⁹

1.1 Děti, kterým je sociálně-právní ochrana poskytována¹⁰

V zákoně č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a pro jeho účely, se dítě definuje jako nezletilá osoba.¹¹ Této nezletilé osobě je poskytnuta ochrana, a to bez ohledu na státní občanství, pokud se nachází na území České republiky. Odlišnost ve státním občanství se projevuje pouze v rozsahu, v jakém je tato ochrana poskytována.¹²

Situace, které jsou typické pro poskytnutí sociálně-právní ochrany:

- úmrtí rodičů
- neplnění povinností vycházejících z rodičovské zodpovědnosti, nevykonávání nebo zneužívání práva plynoucího z této zodpovědnosti,
- svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než jsou rodiče, kdy tato osoba neplní povinnosti vyplývající z tohoto svěření,
- nemravný a zahálčivý život dítěte, který zahrnuje zejména zanedbávání školní docházky, požívání alkoholu nebo návykových látek, prostituci, pracovní nečinnost nezletilého (v případě, že nemá dostatečný zdroj obživy),
- spáchání trestného činu nezletilým (dětí mladší 15 let, které se dopustily činu, který by se dal jinak pokládat za čin trestní),
- opakované nebo soustavné dopouštění se přestupků nebo činů jinak narušujících občanské soužití,

⁸ Srov. MPSV: *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>.

⁹ Srov. KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. s. 13.

¹⁰ Srov. Tamtéž.

¹¹ Srov. *Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, § 2.

¹² Srov. MPSV: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

- opakované utíkání dětí od rodičů nebo od jiných osob (fyzických nebo právnických) odpovědných za jejich výchovu,
- spáchání trestného činu na dítěti, ohrožující jeho život, svobodu, zdraví, majetek, lidskou důstojnost, mravní vývoj, nebo se vyskytlo podezření ze spáchání takového činu,
- násilné chování jak mezi rodiči, tak mezi jinými osobami, které jsou odpovědné za výchovu nezletilého.¹³

Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje především na blaho a zájem dítěte.¹⁴ Tato ochrana by však měla zohledňovat situaci, ve které se dítě nachází.¹⁵

1.2 Poskytování sociálně-právní ochrany dětí¹⁶

Sociálně-právní ochrana je zajišťována především těmito orgány:

- obecní úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (v Praze úřady pověřených městských částí, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů a městské úřady),
- krajské úřady (Praha – Magistrát hl. města Praha),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹⁷

Zejména obecním úřadům a obecním úřadům obce s rozšířenou působností zákon ukládá nejvíce povinností, které se týkají ochrany dětí zahrnující také pomoc rodičům a dalším osobám zodpovědným za výchovu dětí, jelikož především tyto orgány jsou schopny bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte. Díky tomu mohou konat potřebná opatření na základě znalosti problému a místních podmínek. ***Krajské úřady*** se starají

¹³ Srov. MPSV: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

¹⁴ Srov. *Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, § 5.

¹⁵ Srov. MPSV: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

¹⁶ Srov. KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*.

¹⁷ Srov. MPSV: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

takřka o celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodují o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí fyzickými a právníckými osobami, také rozhodují o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro okamžitou pomoc dětem a v neposlední řadě se stará o kontrolní a metodické činnosti. Plní také funkci odvolací ve vztahu k obecním úřadům. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* zahrnuje do své kompetence obecně péči o rodinu a ohrožené děti. Tento orgán se stará o patřičnou právní úpravu v dané oblasti. Vydáváním právních předpisů a směrnic reguluje výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochranu dětí. Dále provádí kontrolní a odvolací funkci ve vztahu ke krajským úřadům. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* v Brně se zabývá ochranou dětí ve vztahu k cizině, a jako správní úřad má celostátní působnost. Tento úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je podřízen ministerstvu práce a sociálních věcí a byl ustanoven zákonem o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁸

O zajištění sociálně-právní ochrany se dále stará:

- komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- kraje v samostatné působnosti,
- obce v samostatné působnosti,
- další fyzické a právnícké osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.¹⁹

1.3 Místní příslušnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Pokud je soudem určen opatrovník nezletilého, je žádoucí brát zřetel na místní příslušnost daného orgánu sociálně-právní ochrany, která je také popsána v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Věcnou příslušnost k výkonu opatrovnictví nad nezletilým mají oprávnění vykonávat obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Pokud se jedná o řízení s mezinárodními prvky, zastupuje nezletilého Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

V případě, že nastane situace, kdy bude soudem nepřesně stanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí a opatrovníkem se stane obecní úřad obce s rozšířenou působností

¹⁸ Srov. MPSV: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. [cit. 25. prosince 2010]. Článek. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>.

¹⁹ Srov. *Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*, § 4.

odlišný od úřadu, kde má dítě trvalý pobyt, může ustanovený úřad, tedy orgán sociálně-právní ochrany, podat odvolání k usnesení soudu o opatrovnictví. Ovšem toto odvolání soudem určeného úřadu jej nezbujuje povinnosti vykonávat opatrovnictví nad dítětem až do té doby, než dojde k rozhodnutí odvolacího soudu.²⁰

1.4 Oznamovací povinnost dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Význam oznamovací povinnosti spočívá v předcházení nepříznivých vlivů, které působí na děti, v přijímání včasného preventivního opatření nebo v zabezpečení odpovídající pomoci především dětem zanedbávaným, týraným a zneužívaným. Účinná a včasná pomoc těmto dětem je možná pouze za předpokladu, že se o těchto dětech, jejich rodinách i o jejich problémech ví. Proto státní orgány, školy, školská zařízení, pověřené osoby, zdravotnická zařízení a další zařízení, která jsou určena pro děti, jsou povinni ohlásit, a to bez zbytečného odkladu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, jež nasvědčují, že se jedná o děti uvedené v § 6 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí - tedy děti, na které se tato ochrana vztahuje.

Zdravotnickému zařízení jsou také uloženy povinnosti neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, pokud matka po narození opustila své dítě a nechala ho ve zdravotnickém zařízení. Oznámení zdravotnického zařízení pomůže včasnému řešení dalších poměrů dítěte.

Oznamovací povinnost také spočívá v oprávnění každého upozornit rodiče, jestliže páchají jejich děti skutky odporující slušnému chování a právním normám. Orgán sociálně-právní ochrany dětí by měl být upozorněn na rodiče, kteří porušují povinnosti nebo zneužívají práva vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti. Toto vše je popsáno v § 7.²¹

²⁰ Srov. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina.* s. 21-24.

²¹ Srov. WESTPHALOVÁ, L. *Možnosti zásahu státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně-právní ochrany. Právo a rodina.* s. 19-23.

2 Opatrovník v soudních sporech o děti

Opatrovnictví je právní institut, spadající pod orgán sociálně-právní ochrany dětí, který slouží k ochraně práv a zájmů dítěte, i přesto, že má svého zákonného zástupce. Jsou však i situace, kdy je potřebné, aby zájmy dítěte byly chráněny někým jiným, než je zákonný zástupce. V těchto situacích zákonodárce vyjmenovává důvody pro ustanovení opatrovníka, ten může být ustanoven jednak ad hoc a jednak na delší období.²² Jestliže se jedná o právní vztah, který trvá delší období, je opatrovníkem osoba, která nezletilé dítě (tzv. opatrovance) vychovává, spravuje jeho majetek a zastupuje nezletilého místo jeho rodičů.²³ Zastoupení dětí rodiči není možné v situaci, při které *by mohla* nastat kolize zájmů mezi rodiči a dětmi.²⁴ Pokud tato situace nastane, je soudem ustanoven kolizní opatrovník, aby nezletilé dítě zastupoval v dané záležitosti.²⁵ Jestliže je opatrovník ustanoven i v jiných případech než jsou stanoveny zákonem a je toho třeba, jedná se o opatrovníka ad hoc. Jde o situace např. kdy je dítě v pěstounské péči a jeho rodiče jsou nečinní při vyřizování cestovního pasu, brání svému dítěti ve studiu, kdy dle tvrzení pěstouna pro to má předpoklady nebo bránění dítěti v podrobení se zdravotnímu úkonu, jenž by zlepšil jeho zdraví a život.²⁶ Z výše uvedeného je zřejmé, že ustanovení opatrovníka nastává v situaci mnohdy velmi závažné, proto je důležité, aby zmiňovaní opatrovníci k těmto situacím přistupovali s porozuměním a s ohleduplností.

Ustanoveným opatrovníkem může být osoba fyzická i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Podmínkou je zde, aby se jednalo o osobu plně způsobilou k právním úkonům, která bude svůj úkol vykonávat ve prospěch dítěte. Funkce opatrovníka končí vykonáním úkolu, pro který byl ustanoven, dále pozbytím způsobilosti k právním úkonům opatrovníka, zletilostí opatrovance, smrtí opatrovníka nebo smrtí opatrovance, na odvolání opatrovníka soudem pro porušení povinností při výkonu funkce nebo

²² Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 107.

²³ Srov. BAKALÁŘ, E.; NOVÁKOVÁ, M.; NOVÁK, D. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. s. 90.

²⁴ Srov. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina*. s. 21-24.

²⁵ Srov. BAKALÁŘ, E.; NOVÁKOVÁ, M.; NOVÁK, D. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. s. 90.

²⁶ Srov. NOVOTNÁ, V. *Opatrovnictví – co v praxi znamená? Právo a rodina*. s. 11-16.

soudní zproštěním z funkce na žádost opatrovníka.²⁷ Zde se nevyklučují i možnost napadení opatrovníka z podjatosti, v této situaci bude opatrovník zbaven své funkce.

2.1 Soudní spor o děti

Pokud se nezletilé dítě stane účastníkem občanského soudního řízení, zásadně nemůže před soudem jednat samostatně, neboť mu chybí plná způsobilost k právním úkonům. Z tohoto vyplývá, že dítě potřebuje v soudním řízení zastoupení. Na prvním místě nezletilého zastupují jeho zákonní zástupci, tj. rodiče nebo poručník. Pokud se však rodiče také účastní řízení nebo pokud hrozí střet zájmů mezi dítětem a rodiči z jiného důvodu, nemohou se rodiče stát zástupci dítěte a soud musí ustanovit dítěti opatrovníka v daném řízení (tzv. kolizního opatrovníka) podle § 37 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.²⁸ Kolizní opatrovník, který má nezletilého zastupovat u soudu získává dle § 31 o. s. ř. stejnou pozici jako zástupce účastníka, čímž nabývá plnou moc na vykonání všech procesních práv za dítě. Tato pozice ho opravňuje konat jménem dítěte všechny úkony, které může provádět účastník řízení.²⁹ Opatrovník by se měl zaměřovat především na zájem dítěte se zřetelem na jeho osobnost, vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a také se zřetelem na životní poměry rodičů.³⁰ Pro zajištění plné ochrany zájmů nezletilého dítěte ustanoví soud rozsah práv a povinností opatrovníka s ohledem na jeho ustanovení.³¹ Jedná se například o právo nahlížet do soudního spisu, podávat opravné prostředky, a povinnost být přítomen u soudního jednání, a označovat důkazní prostředky. Tyto práva a povinnosti opatrovníka soud nemusí rušit zvláštním rozhodnutím, nýbrž končí s právní věcí, pro kterou byl opatrovník ustanoven.³² Význačným procesním právem opatrovníka jako zástupce nezletilého a projevem jeho aktivní účasti, je kladení otázek ostatním účastníkům řízení, znalcům a předvolaným svědkům, to vše se souhlasem předsedy senátu. Pouhá pasivní přítomnost opatrovníka bývá negativně vnímána, jak z pohledu soudu, tak ostatních účastníků řízení.³³

²⁷ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 107.

²⁸ Srov. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina*. s. 21-24.

²⁹ Srov. Tamtéž. s. 21 - 24.

³⁰ Srov. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. s. 61.

³¹ Srov. *Zákon 94/1963 Sb., o rodině*, § 84.

³² Srov. BAKALÁŘ, E.; NOVÁKOVÁ, M.; NOVÁK, D. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. s. 92-93.

³³ Srov. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina*. s. 21-24.

Soudní spor o děti je dále rozdělován do dvou podkapitol, a to opatrovnictví ve věcech manželských a opatrovnictví ve věcech výchovy a výživy nezletilých dětí.

2.2 Podjatost kolizního opatrovníka

Na výkonu kolizního opatrovnictví je podstatné, zdali orgán sociálně-právní ochrany je schopen provádět opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte. Pokud ano, nemusí mít naprostou důvěru rodičů dítěte, neboť zájmy rodičů mohou být v rozporu se zájmy dítěte, koneckonců proto se ustanovuje opatrovník. Nesouhlas rodičů s ustanovením orgánu sociálně-právní ochrany jako opatrovníka jejich dítěte mohou řešit podáním odvolání proti usnesení soudu. V případě, že tak neučiní a na podjatost opatrovníka poukazují teprve při jednání, je plně věcí soudu, zdali a jakým způsobem se bude námitkou zabývat. Žádný zvláštní postup totiž občanský soudní řád, pro případ námitek opatrovníkovi, neupravuje. Je-li v občanském soudním řízení ustanoven orgán sociálně-právní ochrany jako kolizní opatrovník dítěte, a pokud je na místě podjatost konkrétního zaměstnance daného orgánu, je možné pověřit jiného zaměstnance, aby u soudu při výkonu opatrovnictví dítě zastupoval. V tomto případě k tomu nemusí vydávat správní rozhodnutí.³⁴

³⁴ Srov. NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a rodina*. s. 1-5.

2.3 Opatrovnictví ve věcech manželských (zrušení manželství rozvodem)

*„Co budeme dělat s dítětem,
které má tvé oči, mé vlasy, tvůj úsměv?
Připomíná, že jsme se milovali,
ale jen na krátkou chvíli.“³⁵*

Lidská společnost je provázána spory a konflikty, které jsou trvalou součástí mezilidských vztahů. Mezi nejvíce emoční a citově náročné spory patří ty rodinné, zejména rozvodové.³⁶ Dnešní společnost je nastavena na věci, které nemají dlouhé trvání, a to počínaje zaměstnáním, majetkem, tak bohužel i manželstvím. Často se setkáváme s manželstvím nebo partnerstvím, která jsou uzavírána v takovém duchu, že je lze lehce skončit.³⁷ Mezi velmi intimní vztahy řadíme vztahy rodinné, neboť se dotýkají zejména těch, které bychom měli milovat - dětí. Proto by problémy tohoto typu měli být řešeny co nejohleduplněji.³⁸ Ochránit dítě před rozvodem jeho rodičů zcela nelze, dokonce ani před nastávajícími důsledky, které rozvod přináší. Snížit však, alespoň do určité míry, nepříznivé dopady rozvodu je možné vhodnou právní úpravou. V souvislosti s rozvodem se proto ochrana nezletilých dětí zvyrazňuje dvojitým způsobem. Za prvé se s ní setkáváme v § 24 zákona o rodině. Zde se píše, že rozvod manželství není možný, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dětí, daný zvláštními důvody. Mezi zvláštní důvody je zahrnován např. zdravotní stav dítěte, kdy zajišťování péče o nemocné dítě mohou poskytnout pouze oba rodiče, nebo pokud by šlo např. o invalidní dítě, které je výrazně psychicky vázáno na oba rodiče či z jiných obdobných vážných důvodů. Druhý způsob ochrany nezletilých dětí spočívá v odloučení rozvodového řízení od úpravy poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu.³⁹ V opatrovnickém řízení nejdříve soud rozhodne o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Potom, kdy je vydán pravomocný rozsudek, může se zahájit řízení o rozvodu.⁴⁰

³⁵ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péče o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. s. 3.

³⁶ Srov. BAKALÁŘ, E., a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. s. 99.

³⁷ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. s. 16.

³⁸ Srov. NOVOTNÁ, V. *Spory rodičů o děti – stále velký problém. Právo a rodina*. s. 1 – 4.

³⁹ Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 40.

⁴⁰ Srov. ŠMOLKA, P.; MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. s. 192.

2.3.1 Rozvod

Rozvod s sebou přináší fakt, že rodiče nepřestávají být rodiči svého dítěte. Zůstává jim stále odpovědnost za další vývoj dítěte, především ve zdravou, silnou a zdatnou osobnost.⁴¹ Rozvodem zaniká manželům část jejich práv a povinností. Ovšem i nadále jim zůstávají některá práva, která po rozvodu dostávají nový obsah. Jedná se o práva ke společným dětem, právo na návrat k dřívějšímu jménu a také právo povinnosti při poskytování vzájemné výživy.⁴² Zákon o rodině ve své novele z roku 1998 zavedl střídavou a společnou péči o děti po rozvodu (zejména pro lepší vývoj dítěte), i sankce při znemožňování styku s dítětem.⁴³

2.3.2 Opatrovnického řízení

Opatrovnické řízení bude zahájeno po podání návrhu na zahájení opatrovnického řízení jednoho nebo obou rodičů, zpravidla v místě bydliště nezletilého dítěte. V tomto případě bude nezletilé dítě zastupovat kolizní opatrovník, neboť rodiče jako zákonní zástupci nezletilého dítěte stojí v řízení tzv. „proti sobě“, čímž vzniká kolize, která jim v zastupování brání. Posláním kolizního opatrovníka je pak chránit práva a zájmy nezletilého dítěte, které zastupuje v řízení.⁴⁴ Opatrovník se stará o to, aby byla uznávána práva dítěte, zejména právo dítěte na péči obou rodičů a právo, aby s nimi dítě udržovalo pravidelný osobní kontakt. Jeho role spočívá také v ochraně práv druhého rodiče, kterému dítě nebude svěřeno do péče, na pravidelnou informaci o dítěti.⁴⁵ Samo dítě se také stává účastníkem řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, a proto s ohledem na stupeň rozumové vyspělosti, a s ohledem na věk, by s ním mělo být jednáno o této otázce. Díky poznání názoru dítěte by opatrovník měl dosáhnout tzv. „trojdohody“ mezi otcem, matkou i dítětem (popř. dětmi).⁴⁶ Při stanovování úpravy poměrů k nezletilým dětem by se pozorovatel, tedy opatrovník, měl zaměřit na znalost vnitřního světa dítěte (rodiče odhadují odpověď dítěte na danou otázku, na základě namalování úkolu daného zadání nebo jak dítě vyplní dotazník....), na schopnost rodiče

⁴¹ Srov. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. s. 5.

⁴² Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 42.

⁴³ Srov. TYL, J. *Soudní praxe úpravy porozvodové péče o děti*. *Právo a rodina*. s. 20 – 24.

⁴⁴ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 11.

⁴⁵ Srov. BAKALÁŘ, E., a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. s. 19.

⁴⁶ Srov. ŠMOLKA, P.; MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. s. 192.

vidět realistické klady a zápory dítěte, na účast rodiče při základních aktivitách péče o dítě (čtení pohádek, doprovázení do jeslí, školky či školy, dohlížení na psaní domácích úkolů, podepisování žákovské knížky, docházení na rodičovské sdružení, věnování se sportovní činnosti dítěte apod.), na schopnost rodiče projevit dítěti emoční vřelost, a umět mu dát svoji lásku jasně najevo svým chováním, nejen slovně.⁴⁷ Dále by se také opatrovník měl zaměřit na prostředí, ve kterém dítě bude vyrůstat.

Jedná-li se o dobu po rozvodu, dle ustanovení § 25 zákona o rodině, vztahuje se pouze na nezletilé děti. Při dosažení zletilosti dítěte v průběhu řízení, soud řízení o jeho výchově zastaví. Dále projednáváno může být pouze o vyživovací povinnosti rodičů, pokud jsou pro ni dány podmínky. Jestliže se v manželství narodilo více dětí (bez ohledu, že některé z dětí není společné pro rozvádějící se manžele), je nutno upravit poměry pro všechny nezletilé děti, v řízení podle § 25 zákona o rodině. V případě, že v minulosti již byly poměry k nezletilým dětem ustanoveny, např. z důvodu, že spolu rodiče nežili, přesto je soud povinen vydat nové rozhodnutí pro dobu po rozvodu dle § 25 zákona o rodině, a přezkoumat, zda nedošlo od předchozího rozhodnutí k nějaké změně poměrů (dle § 28 zákona o rodině a § 163 o. s. ř.).⁴⁸

V opatrovníckém řízení se můžeme setkat se dvěma způsoby řešení:

- A. dohoda
- B. nedohoda⁴⁹

A. Dohoda

Rodiče disponují optimální znalostí svých možností a poměrů, mají tak možnost vzájemně se dohodnout zejména na časových otázkách styku dítěte s rodičem, kterému nebude dítě svěřeno do péče. Otázka styku rodiče s dítětem je tak přenechána dohodě rodičů (následně je tak uzavřena rodičovská dohoda, viz. Příloha I.), tudíž se nevyžaduje schválení soudu.⁵⁰ Tato dohoda spočívá ve shodě rodičů, kdo bude nezletilé dítě vychovávat, a také kolik budou činit pravidelné měsíční částky výživného druhého

⁴⁷ Srov. BAKALÁŘ, E., a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. s. 19.

⁴⁸ Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 49.

⁴⁹ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 12-15.

⁵⁰ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 42-43.

rodiče, kterému dítě nebude svěřeno do péče.⁵¹ Za dohodu rodičů však není považována dohoda jednoho rodiče s dítětem ani s třetí osobou (např. mezi rodiči a prarodiči nebo s dítětem, které během řízení nabylo zletilosti), i když by tato dohoda byla uzavřena opatrovníkem. Soudně však uzavřená dohoda může být schválena či neschválena, jen za předpokladu, že je uzavřena mezi rodiči. Zákon totiž neupravuje jinou dohodu než tu, uzavřenou mezi rodiči.⁵² Schválení dohody lze pouze v plném rozsahu, poněvadž soud není oprávněn ji schválit jen zčásti nebo s dodatky, podle ustanovení § 26 odst. 2 a § 50 odst. 2 zákona o rodině. Po vyjádření soudu jsou platné shodné podmínky jako pro rozhodování soudu o výchově a výživě nezletilých dětí.⁵³ Pokud je v rámci opatrovnického řízení uzavřena dohoda, která se týká výchovy a výživy nezletilého dítěte, je otevřena cesta k rozvodu „dohodou“.⁵⁴

B. Nedohoda

Při tomto způsobu řešení nejsou rodiče schopni se na výchově jejich nezletilého dítěte a na částkách výživného dohodnout. Většinou se rodiče nedohodnou ani na styku dítěte s druhým rodičem, kterému dítě není rozhodnutím soudu svěřeno,⁵⁵ nebo dohoda rodičů neodpovídá zájmu dětí.⁵⁶ V tomto případě soud rozhoduje i o styku dítěte s rodičem, který dítě nemá svěřeno do výchovy,⁵⁷ přičemž hlavním soudním kritériem pro toto rozhodnutí je zájem dítěte.⁵⁸ Vhodné podmínky pro soud mohou být i v nařízení ústavní výchovy nebo ve svěřením dítěte do pěstounské péče,⁵⁹ a to zpravidla tehdy, pokud nebude moci ani jeden z rodičů řádnou výchovu zaručit.⁶⁰ Důležité v rozhodnutí o svěřením do péče je upřednostňování zájmů dítěte, a ne rodičů.⁶¹ I když návrh na zahájení opatrovnického řízení nebude směřovat k dohodě, nevylučuje se možnost, že během řízení může dojít mezi rodiči k dohodě.⁶²

⁵¹ Srov. PRŮCHOVÁ, B., *Slušný rozvod*. s. 12-15.

⁵² Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 55.

⁵³ Srov. Tamtéž. s. 57.

⁵⁴ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 14.

⁵⁵ Srov. Tamtéž. s. 12-15.

⁵⁶ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 43.

⁵⁷ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 12-15.

⁵⁸ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 43.

⁵⁹ Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 54.

⁶⁰ Srov. Tamtéž. s. 67.

⁶¹ Srov. TYL, J. *Soudní praxe úpravy porozvodové péče o děti*. Právo a rodina. s. 20 – 24.

⁶² Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 15.

2.3.3 Role kolizního opatrovníka při rozvodovém řízení

Ať už opatrovnické řízení proběhne jakýmkoli ze dvou zmiňovaných způsobů, soudnímu jednání bude předcházet předvolání a jednání u orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který v opatrovnickém řízení vystupuje jako kolizní opatrovník. Opatrovnický soud zašle oběma rodičům usnesení o ustanovení konkrétního úřadu, tedy OSPOD. Ještě před jednáním si kolizní opatrovník předvolá oba rodiče, popř. i nezletilé dítě na pohovor. Díky provedenému pohovoru, eventuálně provedenému šetření v místě bydliště, je vypracována kolizním opatrovníkem zpráva, která je vždy předkládána opatrovnickému soudu, sloužící jako vyjádření k řízení, které bylo zahájeno na návrh některého nebo obou z rodičů. Kolizní opatrovník, stejně jako oba rodiče, oznamuje soudu své rozhodnutí, které bude dle jeho šetření nejvíce v zájmu nezletilého dítěte. V mnoha případech právě kolizní opatrovník pomáhá rodičům v rozvodu dospět k dohodě o výchově a výživě nezletilého dítěte tak, aby rozchod rodičů byl pro dítě co nejméně bolestivý.⁶³

⁶³ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 16.

2.4 Opatrovník ve věcech výchovy a výživy nezletilých dětí

„Některé děti se chovají tak, jako kdyby neměly rodiče.

To proto, že někteří rodiče se chovají, jako by neměli děti.“

L. N. Andrejev

V předešlé části byla popsána úloha opatrovníka při rozvodovém řízení. Zákon o rodině se však zabývá i právními vztahy přímo mezi dětmi a jejich rodiči, bez ohledu na existenci nebo neexistenci manželství rodičů.⁶⁴ Při hájení zájmů nezletilého mají kromě rodičů významné poslání i opatrovníci. V této kapitole se setkáme např. s kolizním opatrovníkem, majetkovým opatrovníkem, opatrovníkem při omezení rodičovské zodpovědnosti, opatrovníkem pro řízení o osvojení a opatrovníkem ad hoc.⁶⁵

2.4.1 Výchova a výživa

Výživné je chápáno jako uspokojování veškerých životních potřeb toho, komu má být poskytováno. Výživou dítěte se rozumí opatrování veškerých životních prostředků sloužících k jeho všestrannému rozvoji, jak po stránce fyzické, tak i duševní.⁶⁶

Odborně je opatrovnícké řízení nazváno jako řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému či k nezletilým dětem. Toto řízení, zjednodušeně řečeno řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilého či nezletilých dětí, je řízením, jež může být zahájeno i tzv. bez návrhu – pokud rodiče nezletilého dítěte nežijí spolu a o úpravě výchovy a výživy dítěte se nedohodnou. Bez návrhu značí, že může takové řízení zahájit soud sám na podnět např. orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Řízení, které se objevuje ve většině případů, je zahájeno tzv. na návrh některého z rodičů, kdy podnětem pro zahájení opatrovníckého řízení je písemné podání u soudu. Za splnění podmínek (rodiče spolu nežijí a nejsou schopni se dohodnout), lze upravit otázku výchovy a výživy nezletilého dítěte, a to jak pro dobu trvání manželství, tak i pro dobu po

⁶⁴ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 11.

⁶⁵ Srov. Tamtéž. s. 23.

⁶⁶ Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 204.

rozvodu.⁶⁷ Často vyvstává situace, kdy se změní potřeby dítěte, především v souvislosti s přibývajícím věkem, tehdy může nastat řízení o zvýšení nebo naopak snížení částek výživného, nebo zrušení povinností.⁶⁸ Tyto situace právo řeší v podobě institutu ustanovení kolizního opatrovníka.⁶⁹ V řízení o úpravě výchovy dítěte a styku s dítětem jde při zastupování dítěte spíše o posouzení výchovných podmínek a předpokladů rodičů, a následné nalezení nejvhodnějšího řešení výchovy dítěte se zřetelem na jeho nejlepší zájem, více než o analyzování situace z hlediska právního. Proto je řízení tradičně svěřováno sociálním pracovníkům pracujícím v odboru sociálních věcí příslušného obecního úřadu.⁷⁰

2.4.2 Rodičovská zodpovědnost

Novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. přinesla pojem „rodičovská zodpovědnost“, čímž nahradila pojem „rodičovských práv a povinností“. Není to však zásadní změna, jedná se pouze o některá rodičovská práva a povinnosti, které současná rodičovská zodpovědnost neobsahuje.⁷¹ Rodičovská zodpovědnost znamená soubor vztahů rodičů k dítěti, který spočívá zejména v jejich osobní a majetkové péči o dítě,⁷² jenž náleží oběma rodičům. Jestliže jeden z rodičů není znám, nežije nebo jen nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, přísluší rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí i v případě, je-li jednomu z rodičů výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven, anebo je-li této zodpovědnosti zbaven (§ 34 zákona o rodině). Zásadně platí rodičovská způsobilost jen u takového rodiče, který má plnou způsobilost k právním úkonům vyplývající z § 34 odst. 2 a § 78 zákona o rodině.⁷³ Soud však také může přiznat rodičovskou zodpovědnost nezletilému rodiči staršímu 16 let.⁷⁴ Rodičovskou zodpovědností v plném rozsahu disponují jak osvojitelé, tak i poručník ustanovený

⁶⁷ Srov. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. s. 10.

⁶⁸ Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 258.

⁶⁹ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 24.

⁷⁰ Srov. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina*. s. 21-24.

⁷¹ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 49.

⁷² Srov. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. s. 56.

⁷³ Srov. NOVOTNÁ, V. *Opatrovnictví – co v praxi znamená? Právo a rodina*. s. 11-16.

⁷⁴ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 49.

soudem.⁷⁵ Ustanovený opatrovník nehledě na to, zda je určen pro určité řízení, pro určitý právní úkon nebo po určitou dobu vždy pro zákonného zástupce dítěte znamená omezující zásah do jeho práv tím, že při svoji práci způsobuje zúžení výkonu rodičovské zodpovědnosti. S ohledem na tuto skutečnost by se výkon opatrovnictví měl uskutečňovat s veškerou odpovědností, vážností a znalostí, a obzvláště v zájmu dětí.⁷⁶

Opatrovník v případě omezení rodičovské zodpovědnosti

Jestliže rodič řádně nevykonává povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, a pokud to vyžaduje zájem dítěte, omezí soud jeho rodičovskou zodpovědnost. Zároveň však stanoví rozsah práv a povinností vztahujících se na toto omezení. V takovém případě je potřeba ustanovit dítěti opatrovníka. Pokud by rodičovská zodpovědnost byla omezena u obou rodičů, byl by opatrovník ustanoven dle § 83 zákona o rodině. Totéž nastane i v situaci, kdy jedinému žijícímu rodiči byla jeho rodičovská zodpovědnost omezena.⁷⁷

Majetkový opatrovník

Do obsahu rodičovské zodpovědnosti je taktéž zahrnována i správa jmění dítěte. Nezletilé dítě smí vlastnit majetek, i když ho s ohledem na svůj věk nemůže spravovat (jedná se zejména o majetek vydaný v restituci, práva plynoucí z duševního vlastnictví, dědictví atd.). Za těchto okolností je zákonem uložena povinnost rodičům starat se o majetek dítěte s péčí řádného hospodáře, tj. že majetkový základ nezletilého dítěte nebude zmenšován výkonem správy rodičů. Pokud by takové jednání ze strany rodičů hrozilo, je v pravomoci soudu omezit rodičovskou zodpovědnost a následně uložit rodičům pravidelnou evidenci účtů z hospodaření s majetkem nezletilého, čímž je zabezpečena kontrola majetku nezletilého dítěte. Pokud nastane střet zájmů při výkonu správy s majetkem dítěte, ustanoví se kolizní opatrovník ad hoc,⁷⁸ neboli tzv. majetkový opatrovník. V případě, že se nenajde vhodná fyzická osoba, je opatrovníkem ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí. Povinnost opatrovníka spočívá ve správě majetku dítěte s péčí řádného hospodáře, přičemž mu jsou soudem stanoveny v oblasti správy další povinnosti. Opatrovník je odpovědný ze své činnosti soudu, kterému po skončení

⁷⁵ Srov. Tamtéž. s. 49.

⁷⁶ Srov. NOVOTNÁ, V. *Opatrovnictví – co v praxi znamená?. Právo a rodina.* s. 11-16.

⁷⁷ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo.* s. 25 - 26.

⁷⁸ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy.* s. 62.

své funkce musí předložit do dvou měsíců závěrečný účet. Mimo to má opatrovník odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu své funkce dítěti dle předpisů o náhradě škody.⁷⁹

2.4.3 Náhradní rodinná péče (osvojení, pěstounská péče)

Jedním ze základních práv dítěte je právo mít svou rodinu a šťastně v ní vyrůstat. Existují však situace, kdy dítě nemůže vyrůstat ve své přirozené rodině, tudíž jeho právo není možné. V tomto případě přichází na řadu stát, který pomocí institutů náhradní rodinné péče dítěti toto právo všestranně zajišťuje.⁸⁰

Náhradní rodinná výchova (u psychologů a pedagogů nazývána náhradní rodinnou péčí) znamená systém právních vztahů a institutů, jenž zabezpečuje právo dítěte na výchovu, zejména pokud jeho rodiče jako zákonní zástupci nemohou toto právo z různých důvodů zabezpečit. Náhradní rodinná výchova v české úpravě vychází z ustanovení Úmluvy o právech dítěte, kde čl. 20 upravuje právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem především dětem, které jsou dočasně nebo trvale zbavené rodinného prostředí,⁸¹ nebo nemohou být ponechány v tomto prostředí ve vlastním zájmu.⁸² Další podrobnosti stanoví především zákon o rodině.

Osvojení

Je řazeno mezi nejkvalitnější typ náhradní rodinné péče.⁸³ Osvojení neboli adopce, znamená přijetí cizího dítěte za vlastní, což je dokonalý prostředek, jak dítěti nahradit chybějící rodinu.⁸⁴ Osvojenec vstupuje do rodiny osvojitele, získává tak nové příbuzenské vztahy v rodině a v jeho osobním stavu tak dochází k velmi významné změně. Osvojitelé nabývají k osvojení rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu.⁸⁵

⁷⁹ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 63.

⁸⁰ Srov. HRUBÁ, M. *Základní principy osvojení v mezinárodních dokumentech*. *Právo a rodina*. s. 15 – 19.

⁸¹ Srov. BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. s. 41.

⁸² Srov. NOVOTNÁ, V.; PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. s. 18.

⁸³ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 96.

⁸⁴ Srov. NOVOTNÁ, V.; PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. s. 50.

⁸⁵ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 96.

Zde se nachází i jeden z případů ustanovení kolizního opatrovníka, neboť v řízení o osvojení nemohou dítě zastupovat jeho rodiče. Opatrovníkem se tak stává zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁸⁶ Tento orgán rovněž zahajuje řízení, které zkoumá dostatečný zájem o dítě projevovaný rodiči. V řízení jsou účastníky rodiče (i pokud se jedná o nezletilé rodiče) a dítě, zastupované orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníkem.⁸⁷ V zákoně o rodině se však setkáváme i se situacemi, kdy není potřeba souhlasu rodičů (jakožto zákonných zástupců) s osvojením dítěte. V tomto případě nejsou rodiče účastníky řízení o osvojení. Při osvojování bez souhlasu rodičů a při tzv. blanketovém souhlasu se souhlas opatrovníka, ustanoveného pro řízení o osvojení, s osvojením nezletilého dítěte stává zákonnou podmínkou.⁸⁸ Tímto zákon určuje rozsah práv a povinností opatrovníka. Právním následkem osvojení zanikají práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Zaniká např. vyživovací povinnost rodičů, právo stýkat se s osvojencem, zastupovat ho, vychovávat a další práva a povinnosti, naopak osvojitelé tato práva a povinnosti vznikají. Osvojenec tak získává nového zákonného zástupce v plném rozsahu, takže zanikají i funkce jako opatrovník či poručník.⁸⁹

Pěstounská péče

Jedná se o dlouhodobou formu náhradní rodinné péče, při níž nevznikají mezi dítětem a pěstounem příbuzenské vztahy.⁹⁰ Vztah, který vznikne mezi pěstounem a dítětem je však státem zprostředkovaný, a oproti osvojení je i státem kontrolovaný a hmotně zabezpečen dárkami.⁹¹ Svěření nezletilého do pěstounské péče se provádí rozhodnutím soudu, stejně tak jako zrušení pěstounské péče. Vždy je tak učiněno soudem na žádost pěstouna nebo z jiných důležitých důvodů, zejména pokud to vyžaduje zájem dítěte.⁹² Dítě, zastoupené opatrovníkem, se tak stává účastníkem řízení, stejně tak jako jeho rodiče (pokud jsou nositeli rodičovské zodpovědnosti) a (budoucí) pěstouni.⁹³ Před

⁸⁶ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 100.

⁸⁷ Srov. NOVOTNÁ, V.; PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. s. 57.

⁸⁸ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 26.

⁸⁹ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 102.

⁹⁰ Tamtéž. s. 75-76.

⁹¹ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 44.

⁹² Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 75-76.

⁹³ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 46.

rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče si soud, dle své zákonné povinnosti, vyžádá posudek OSPOD o vhodnosti osoby pěstouna,⁹⁴ zda je osobou vhodnou pro výkon této péče.⁹⁵ Povinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka spočívá v kontrole dětí po celou dobu přechodného svěřením dítěte a podávání informací o situaci soudu.⁹⁶ Nově existuje evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče. Těmto zařazeným osobám může být dítě, na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, svěřeno na přechodnou dobu. O toto svěřením však jde pouze v případech, které uvádí zákon o rodině v § 45a odst. 2.⁹⁷

2.4.4 Poručenství

Cílem poručenství je starat se o právní záležitosti fyzické osoby, tudíž lze poručenství nazvat jako institut náhradní právní ochrany fyzické osoby.⁹⁸ Zákon o rodině v § 78 upravuje důvody pro ustanovení poručníka. Jedná se o situace, kdy rodiče nezletilého zemřeli, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo byl jejich výkon pozastaven.⁹⁹ Úkolem poručníka se pak stává výchova dítěte, zastupování a spravování majetku dítěte místo rodičů. V první řadě je soudem určena poručníkem osoba, kterou doporučili rodiče. Pokud však nikoho nedoporučili, soud určí poručníkem osobu příbuznou anebo blízkou dítěti či jeho rodině, popřípadě je určena jiná fyzická osoba.¹⁰⁰ Jako poslední možnost je ustanovení orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Tento orgán ovšem zastupuje dítě jen do doby ustanovení jiného poručníka. Z povahy funkce poručníka plyne, že ustanovená osoba musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a zájmy poručníka by neměly být v rozporu se zájmy dítěte.¹⁰¹ Poručník je odpovědný soudu za řádné plnění své poručnické funkce. Podstatné věci o dítěti podléhají schválení soudu, stejně jako poručník má povinnost podávat soudu zprávy o osobě poručenice a rovněž skládat účty ze správy jeho jmění.

⁹⁴ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 76.

⁹⁵ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 46.

⁹⁶ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 75-76.

⁹⁷ Srov. Tamtéž. s. 75-76.

⁹⁸ Srov. Tamtéž. s. 104.

⁹⁹ Srov. *Zákon 94/1963 Sb., o rodině*, § 78.

¹⁰⁰ Srov. NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a rodina*. s. 1-5.

¹⁰¹ Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 105.

Pokud jsou ohroženy majetkové zájmy dítěte, soud může ustanovit zvláštního opatrovníka, což zabezpečí zvýšenou ochranu poručenova jmění.¹⁰² Kolizní opatrovník je v tomto případě ustanoven, pokud hrozí střet zájmů mezi poručníkem a poručencem, dle zákona stačí pouze hrozba tohoto střetu.¹⁰³

2.4.5 Opatrovník v péči nad nezletilými při trestné činnosti

Pokud se dítě stane poškozeným dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, což znamená, že mu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná škoda, vzniká mu právo na to, aby za něj jeho zákonný zástupce nebo opatrovník uplatňoval práva poškozeného podle oprávněných ustanovení trestního řádu.¹⁰⁴ Zákonným zástupcem poškozeného se stává jak rodič, osvojitel, poručník, tak i kolizní opatrovník. Zákon o rodině vyjmenovává situace, kdy není možné, aby nezletilé dítě zastupovali jeho rodiče (hrozí-li střet zájmů mezi rodiči a dítětem nebo střet zájmů těchto rodičů). Tato situace může nastat i při spáchání trestného činu jednoho z rodičů vůči dítěti nebo při spáchání trestného činu sourozence vůči nezletilci.¹⁰⁵ K ustanovení opatrovníka není oprávněný soud činný v trestním řízení, nýbrž soud činný v občanském soudním řízení příslušný ve věci péče o nezletilé dítě, tzv. opatrovnícký soud. V tomto případě dá soud podnět příslušnému soudu k ustanovení opatrovníka.¹⁰⁶ Z hlediska účelu ustanovení opatrovníka je vymezen rozsah práv a povinností, aby byla plně zajištěna ochrana zájmů nezletilého (dle § 84 zákona o rodině).¹⁰⁷ Opatrovník ustanovený podle trestního řádu je institutem trestního práva a tedy je oprávněn zastupovat dítě pouze v konkrétním trestním řízení na rozdíl od opatrovníka ustanoveného podle § 37 odst. 2 zákona o rodině.¹⁰⁸ Opatrovník se tak stává zodpovědným za řádné vykonání úkolu. Jeho funkce končí vykonáním úkolu, pro který byl ustanoven, lépe řečeno skončením řízení, ve kterém nezletilého zastupoval.¹⁰⁹

¹⁰² Srov. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. s. 106.

¹⁰³ Srov. Tamtéž. s. 60.

¹⁰⁴ Srov. Tamtéž. s. 40.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž. s. 31.

¹⁰⁶ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 41.

¹⁰⁷ Srov. CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. s. 183.

¹⁰⁸ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Trestní právo*. s. 41.

¹⁰⁹ Srov. CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. s. 183.

2.4.6 Ustanovení opatrovníka v zájmu dítěte i z jiných důvodů

V zákoně o rodině není podrobnější specifikace situací, kdy se ustanovuje tzv. opatrovník ad hoc. Ustanovit opatrovníka lze v případech, kdykoli je to třeba kvůli ochraně práv dítěte, takže to může být např. v případě nemoci rodiče. Dalším případem ustanovení opatrovníka může být nečinnost rodiče v situaci, kdy by měl v zájmu dítěte jednat (např. udělit souhlas s léčebným výkonem nebo vyšetřením dítěte). Soud může zahájit řízení i bez návrhu, protože řízením ve věcech péče o nezletilé je ustanovení opatrovníka, tudíž soud zahájí řízení i bez návrhu. V praxi se však soud bude o potřebě ustanovení opatrovníka nejčastěji dozvídat od orgánu sociálně-právní ochrany dětí. O ustanovení opatrovníka rozhodne soud ve formě usnesení.¹¹⁰

¹¹⁰ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. s. 26.

3 Cíl práce a výzkumná otázka

3.1 Cíl práce

Cílem této práce je zjistit postoje opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí v soudních sporech o děti.

3.2 Výzkumná otázka

Jaké jsou názory opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí při soudních sporech o děti?

4 Metodika

4.1 Použité metody a techniky

Výzkum uskutečněný v rámci této bakalářské práce měl kvalitativní charakter. Sběr dat byl proveden technikou polostrukturovaného rozhovoru. Pro rozhovor byly stanoveny základní otázky, které byly dle potřeby rozhovorů individuálně upraveny. Rozhovory byly nahrávány na diktafon. Takřka doslovný přepis je uveden v páté kapitole Výsledky výzkumu a podkapitole Přepis rozhovorů. Porovnání odpovědí respondentů a shrnutí názorů jak kladných, tak i záporných na danou problematiku, je uvedeno též v páté kapitole a podkapitole Vyhodnocení rozhovorů.

Kvalitativní výzkum je chápán jako proces hledání porozumění, který zkoumá daný sociální nebo lidský problém. Výzkumník provádí zkoumání v přirozených podmínkách, následně vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů a informuje o názorech účastníků.¹¹¹ Rozhovor lze chápat jako specifický interakční proces komunikace, který se pomocí promyšlených a cílevědomých otázek snaží získat metodicky nesporný materiál pro výzkum.¹¹² Přičemž u polostrukturovaného neboli polostandardizovaného rozhovoru se jedná o předepsanou kostru otázek, jejich formulaci a sled, a použití volného rozhovoru na vyznačených místech.¹¹³ Tento postup má zajistit, že se skutečně dostane na všechna, pro tazatele, zajímavá témata.¹¹⁴

4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Cílovou skupinou byli sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kteří vystupují v soudních sporech o děti jako opatrovníci. Vybranými respondenty byli pracovníci městského úřadu v Sušici a Horažďovicích. Rozhovor byl proveden se šesti pracovníci, všechny s výzkumem souhlasily. Rozhovory byly anonymní. Pro účely této bakalářské práce byly použity všechny rozhovory.

¹¹¹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. s. 50.

¹¹² Srov. GEIST, B. *Sociologický slovník*. s. 355 – 356.

¹¹³ Srov. Tamtéž. s. 357.

¹¹⁴ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. s. 174.

5 Výsledky výzkumu

5.1 Přepis rozhovorů

5.1.1 Pracovnice 1

Jako opatrovník v soudních sporech o děti, řídíte se nějakými zákony? Jakými?

Hlavně to je zákon o rodině, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, vyhláška č. 334/2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a zákon o výkonu ústavní nebo OV. Dále občanský zákoník, občanský soudní řád, správní řízení, trestní zákon, trestní řád, zákon o policii ČR, o soudnictví ve věcech mládeže, o přestupcích, o péči o zdraví lidu, atd. Tyto zákony se hodně prolínají, takže nejde určit jen pár základních.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Nedostatky jsou asi spíš časové, ne ani ty zákonné. Zákon upravující péči o dítě je v pořádku, zákon o rodině taky. Teď se chystá novela, jakožto zákon o rodině, takže uvidíme, co nám přichystají. Co mi jako docela vadí, je třeba problémy s místní příslušností, protože tady kolikrát řešíme problémy dětí, které tady nemají trvalé bydliště, a spisové dokumenty vedou úřady, kde tyto děti mají trvalé bydliště. Takže dochází k takovým střetům, že soudy tu upravují jinak a my taky. Soudy upravují příslušnost podle faktického bydliště, kdežto my máme místní příslušnost podle trvalého bydliště dítěte. Takže máme spoustu dětí, kde by měly návrhy a šetření vycházet odjinud.

Co byste si představovala jinak?

Ústavní výchovu a navštěvování nezletilých. Kontaktujeme rodiče a de facto je přesvědčujeme o tom, aby si děti z ústavu vzali. Další problém vidím v návštěvách dětí v ústavu, ten probíhá jednou za 2-3 měsíce, za tak krátkou dobu, se dle mého názoru nic nezmění. Když se vyskytnou problémy, tak je řešíme aktuálně. Stejně vám dítě nic neřekne. Malé dítě tomu ještě moc nerozumí a puberták vám řekne: Nic se nezměnilo, fajn, nashledanou. Takže to stačí jednou za půl roku.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Nejsem spokojená. Chtělo by to větší rozšíření kompetencí. Nemáme na veřejném povědomí takovou váhu jako třeba advokát nebo právník. Lidé jsou k naší funkci nedůvěřiví, většinou poslechnou až soud.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnuta z podjatosti?

O tomto vždy rozhoduje vedoucí odboru nebo tajemník. Takových případů moc není, ovšem z podjatosti lze nařknout už jen kvůli tykání, což je těžké, pokud se jedná o pracovníka, který je zaměstnaný na stejném městském úřadu. Tato situace se již řešila, dítě zastupovala pracovnice, která si s jedním rodičem tykala. Nakonec to dopadlo, že dítě zastupovala ta z nás, která si s dotyčným rodičem netykala.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Moc ne, protože všechno se sveze po vás. Rodičům většinou nestačí naše doporučení, a poslechnou až soud, protože mají názor, že jsme pouze pitomá „sociálka“. Veřejnost nemá kladný vztah k naší profesi. Je těžké, když nejsou stanoveny normy pro odebrání – nic specifického, pak prožíváme dilema, zda dítě odebrat nebo ještě ne. V novele bude uvedeno, že finanční a sociální důvody nejsou podmínky pro odebrání z rodiny. Snaží se je neumisťovat ze soc. důvodů, ale stejně to tak dopadne. Jaké jiné důvody mají být tedy pro odebrání z rodiny, když ne finanční a sociální? Okolo financí se vše točí a je těžké, když rodina, do které přijdu, nemá uklizeno (na hadr a vodu mají snad všichni!), na sporáku je 3 dny stará polívka a v lednici ani základní jídlo, natož v bytě. Toto mi přijdou podstatné důvody pro odebrání.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano, jsme rádi. Je to dobrá věc, i když jí moc nevyužíváme. Při sporu je nejdůležitější dohodnutí rodičů, odvolání je spíše na nich.

Uvítali byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Spíše ne, jelikož máme rychlé soudy – Klatovský soud je rychlý, do 3 týdnů po podání většinou obdržíme předvolání a do 2 měsíců rozhodnutí nabude právní moci, pokud účastníci nepodají odvolání. Při protahování řízení není tak na vině soud, jako

spíš účastníci. Ovšem jsou i případy, kdy soud vydává rozhodnutí delší dobu. Měli jsme případ, kdy soud o ukončení ústavní výchovy, podané matkou, řešil rok a půl (sice důvodem bylo, že matka prý nepřebírala poštu v zahraničí, kde bydlela, pak syn za ní do zahraničí utekl), takže teorie nechat to vyhnít, není vždy nejlepším řešením. Při předběžném opatření problémy žádné nejsou, neboť soudy musí rozhodnout do 24 hodin po podání.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Možnost tady je, i když klient přechází ke kurátorovi pro dospělé. Klientovi je pomáháno pořád (dávky, bydlení...). Pokud přijde z výkonu trestu, naše pracovnice se stará o vyplácení dávek. Při poskytnutí pomoci zde nehraje roli věk.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Je lepší schválení dohody rodičů, než následné neplacení druhého rodiče z hlediska nedostatečného příjmu k placení. Pokud rodiče nejsou schopni se domluvit, soud udělá rozhodnutí kompromisem. (otec chce platit 1 500Kč, matka požaduje 2 500Kč, soud určí výživné ve výši 2 000Kč). Posuzování však musí probíhat individuálně (nepsané pravidlo zní 1/3 z příjmu).

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Nevím, nemohu říct.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Při oznamovací povinnosti je důležité, aby si veřejnost uvědomila, že nejsme čichací psi, a že všichni mají oznamovací povinnost. Takže hodně také záleží na okolí, ve kterém se dítě pohybuje. Přijde mi, že je biologické rodině přikládán z hlediska právního velký význam. Přeci nejde srovnávat matku feťačku a alkoholičku, a otce pasáka a dealera s pěstouny, kteří jsou slušní a dítěti by vytvořili vhodné prostředí.

5.1.2 Pracovnice 2

Jako opatrovník v soudních sporech o děti, řídíte se nějakými zákony? Jakými?

Hlavně je to zákon o rodině a zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Dále o občanský zákoník, OSŘ, zákon o správním řízení a další...

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Hlavně v osvojení, kdy se jedná o vyrozumění o nezájmu. Zde není moc dobré uzákonění. Při rozhodování o osvojení se zohledňuje zájem biologického rodiče – při soudním jednání stačí, aby rodič řekl, že za dítětem chodil, ale nikdo mu neotvíral – tohle podle mne není skutečný zájem rodiče a zbytečně to protahuje řízení o osvojení. Celkově řízení o osvojení hrozně trvá, měl by zde být rychlejší postup. Další problém vidím v místní příslušnosti. Soud rozhoduje dle faktického bydliště nezletilého, kdežto my podle trvalého bydliště.

Co byste si představovala jinak?

Změnu zákona.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Spokojená nejsem. Určitě by to chtělo větší rozšíření kompetencí. Např. advokát má na veřejném povědomí větší váhu, než má opatrovník. Lidé většinou poslechnou až soud, protože nám nevěří.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnutá z podjatosti?

Napadnuta já osobně jsem ještě nebyla, ale co není, může být. Hodně záleží na domluvě mezi pracovníci. Obvody máme proto s pracovníci rozděleny tak, aby ve svém obvodu pracovníce nebydlela.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Ne, lidé si často vezmou právníky k soudním jednáním, protože nám nedůvěřují. U soudu nás mohou napadnout z čehokoliv, např. z neprofesionality.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano, jsme s tím spokojeni. Je to dobrá věc, i když jí moc nevyužíváme. Při sporu je podstatné dohodnutí rodičů, odvolání je spíše na nich.

Uvítali byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Ne.....asi.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Ano, poradenství, výživné, problémy s bydlením. Pracujeme s ním, dokud je to potřeba.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Pokud se rodiče nedohodnou, soud rozhodne na základě doporučení, tzv. orientačních tabulek. Vždy však záleží na ostatních okolnostech.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Vůbec jsem o tom neslyšela. Netuším.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Mrzí mne mluvit o věcech, které nemůžu změnit. Není čas, nemůžu nic dělat v klidu, jsou tu samé komplikace. Klienti chodí i v neúřední dny, takže není čas na to, zapisovat dokumentaci. Na neúřední dny se snažíme plánovat jednání u soudu a sociální šetření v rodině, pak nezbyvá čas to vše zapisovat. Také bych uvítala vlastního řidiče, je namáhavé celý den navštěvovat nezletilé děti, provádět šetření v rodině, soustředit se při tom a pak ještě řídit. Myslím, že by řidič usnadnil mou práci.

Je stěžejní, že lidé nás napadají z toho, že nic neděláme. V hodně případech můžeme klienty pouze vyslechnout, zbytek je na nich, jim se to však nelíbí a často si chodí stěžovat buď k vedoucí odboru nebo přímo k tajemníkovi či starostovi. Když se chodí ptát, zda koupit dítěti tu či onu hračku k Vánocům, co je pro ně lepší, nebo nosí důkazy o neschopnosti druhého rodiče – třeba mokrou kombinézu. Na toto jim snad nic říct nejde. Finální rozhodnutí je stejně na nich.

5.1.3 Pracovnice 3

Jako opatrovník v soudních sporech o děti, řídíte se nějakými zákony? Jakými?

Hlavně je to zákon č. 94/ 1963 Sb., o rodině a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Ano, dostačující se mi zdají.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Ano.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnutá z podjatosti?

Toto řeší vedení.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Částečně cítím oporu.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano, určitě.

Uvítali byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Ano, hlavně v rychlosti rozhodování soudu. Pokud probíhá u soudu i vyslýchání svědků, soudní jednání se protahuje. Setkala jsem se s případem, kdy soudní jednání trvalo 2 roky.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Máme tu možnost. Nejvíce se jedná o případy zvýšení výživného, pak trestná činnost. Spis klienta se po dovršení 18 let klienta nevyřazuje, ale v případě potřeby je s ním jednáno dále.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Vždy se vychází z aktuálního příjmu rodičů, takže je vždy lepší, když se dohodnou na základě svých možností. Pokud rozhodne soud, rozhodnutí se musí dodržet. Pokud soud rozhodne o výši výživného tam, kde nic není, nastává problém.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Záleží na tom, jak bude vypadat. Tohle vám povím, až ho uvidím.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Problém vidím v délce sporu. Než proběhnou povinné náležitosti, uteče příliš mnoho času.

5.1.4 Pracovnice 4

Jako opatrovník v soudních sporech o děti, řídíte se nějakými zákony? Jakými?

Hlavně zákon o rodině a zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Dále občanský soudní řád.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Dostačující.

Co byste si představovala jinak?

No... Nic.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Ano, jsem.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnutá z podjatosti?

Toto řeší nadřízený.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Ano.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano, jsem.

Uvítali byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Ne.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Ano.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Samozřejmě je lepší dohoda rodičů. U soudu jsou pak doloženy příjmy a výdaje rodičů a z toho se částka určuje. Když však není z čeho brát, tak je to těžký, často dochází k exekucím, když není výživné placeno.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Nevím, že se něco připravuje. Ještě jsem o tom nebyla informována.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Ne.

5.1.5 Pracovnice 5

Jakými hlavními zákony nebo předpisy se řídíte při soudních sporech o děti?

Zákon o rodině, občansko-soudní řád, zákon OSPOD.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

U občanského soudního řízení mi nic nenapadá, ale zato zákon o rodině by potřeboval modernizaci. Byla by dobré zpřísnění pravidel ohledně rodičovské

zodpovědnosti. Každý soudce zákon chápe jinak, proto i každý vede soudní jednání jinak. Další, co se mi nelíbí je u zákona OSPOD, kde rodič, který neplní nařízení opatrovníka (úřadu) nemůže být donucený. Pokud si projdou „kolečko“ soudním řízením, tak dostane jako postih max. 1 000Kč, což není donucení. V tomto případě mi nic nezmůžeme.

Co byste si představovala jinak?

Rychlost soudu, nějaký soud řeší rozhodnutí čtvrt roku, další 1 rok.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Ano, kompetence jsou.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnuta z podjatosti? Jste s tímto postupem spokojena?

Popravdě nevím, jak se toto řeší. Jednou jsem byla napadnuta z podjatosti, řešil to Krajský úřad, ale po nějaké době tuto podjatost odložil bez udání důvodu. Takže ve finále ani nevím, jestli se jednalo o podjatost.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Toto souvisí s otázkou č. 2, chybí zde paragrafy, tak necítíme. Občas soud řekne: je to vyřešeno, aniž by se zeptal na náš názor, jindy na našem názoru staví rozhodnutí. Kompetence jako opatrovník určitě máme.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano.

Uvítala byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Ano. Určitě bych změnila u NRP lhůtu, do jaké můžou soudy rozhodnout. Přitom právní uvolnění dítěte by mělo mít přednost. Problém je, pokud soud o právním uvolnění rozhoduje třeba rok a půl, a děti přitom musí být v ústavech. Vše odnáší děti. Dokonce nás soudy prosí o to, abychom ještě promluvili s biologickými rodiči a přemluvili je.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Ano.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Soud se nemá o co opřít. Rodič přijede audinou, ale tvrdí, že 1 000 Kč je pro něj hodně. Další je ústavní výchova, kdy dítě stát stojí 40 000Kč a rodiče mají stanovené výživné třeba na 100Kč výživného, nebo jsou oprostěny úplně, to je nefér!

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Moc o tom nevím. Souhlasím jen s něčím, určitě nastane více administrativy a podobně.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Opatrovník je u soudu vždy ten nejslabší článek.

5.1.6 Pracovnice 6

Jakými hlavními zákony nebo předpisy se řídíte při soudních sporech o děti?

OSPOD, zákon o rodině, OSŘ.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Určitě novelizace – zákon nezná slova jako druh a družka. Preferování biologické rodiny, ale nemělo by být za každou cenu. Problém je i s vymáháním výživného!

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

Ano, není omezení.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnuta z podjatosti? Jste s tímto postupem spokojena?

Toto řeší odvolací orgán. S tímto není moc zkušenost.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Ne, u soudu si říkáme své, soud zajímá náš názor, ale občas se na nás názor vůbec nezeptají a prostě rozhodnou.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Ano.

Uvítala byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

Určitě nesouhlasím s výslechem dětí u soudu, je to pro ně stresová záležitost.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Ano, sociální kurátor.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Ministerstvo sestavilo orientační tabulky, ovšem někdy soudy jednájí podle nich, někdy ne – záleží na situaci. Problém je u OSVČ se stanovením výživného. My víme, že peníze mají, ale oni před soudem dělají chudáčky. Často je problém i se zvýšením.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Platnost mají asi od 1. 1. 2012. Nevím, jak budou vypadat. Spíš budou sloužit pro kontrolní orgány. Asi nám přibude zbytečná úředničina.

Napadá Vás něco k našemu rozhovoru?

Boj rodičů vždy odnese opatrovník, že dítě špatně zastupuje apod.

6 Diskuze

V předchozích kapitolách jsem se snažila popsat jak metodiku, tak i výzkumnou techniku a otázku kvalitativního výzkumu. Ačkoliv mají opatrovníci určitou svobodu rozhodování a zároveň postupu své práce, nemohou se podržet žádným metodickou pomůckou, která by jim byla dána. Pokud jsou soudem určeny k výkonu opatrovnictví, soud jim pouze oznámí věc (rodičovská zodpovědnost, rozvod manželství, osvojení....), o níž bude jednáno.

Má první otázka směřovala na zákony a předpisy, kterými se při soudních sporech o děti opatrovníci řídí.

Jakými hlavními zákony nebo předpisy se řídíte při soudních sporech o děti?

Všichni respondenti se shodli na zákonech o rodině, o orgánu sociálně-právní ochrany dětí, občanském soudním řádu, přičemž navíc jedna respondentka uvedla občanský zákoník a druhá trestní zákon, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže aj. k čemuž poznamenala, že zákony se prolínají, proto nejde určit jen pár základních.

Zdají se Vám tyto právní úpravy dostačující? Změnila byste něco? Vidíte nějaké nedostatky nebo překážky pro výkon vaší práce?

Dvěma pracovnícím ze šesti dotazovaných se zdály tyto právní úpravy dostačující. Z ostatních rozhovorů vplynuly připomínky k právní úpravě v oblasti osvojení, kdy se jedná o právní uvolnění dítěte, což dle dotazovaných prodlužuje soudní jednání, celkově je dle názorů opatrovníků toto soudní jednání zbytečně dlouhé. Dále v zákoně o rodině se dvě dotazované shodly, že by potřeboval modernizaci, především ve zpřísnění pravidel ohledně rodičovské zodpovědnosti a zavedení pojmů jako druh a družka. U zákona OSPOD není stanoveno žádné pravidlo pro donucení rozhodnutí městského úřadu. Problém zde byl i v místní příslušnosti, kdy se dvěma pracovnícím nelíbilo, že soudy určují jinak místní příslušnost než oni. Soud místní příslušnost určí dle faktického bydliště a městské úřady podle trvalého bydliště – dochází tak k tomu, že městské úřady vedou dokumentaci a jiné městské úřady šetření v domácnosti dítěte. Za

další se dotazovaným nelíbilo preferování biologické rodiny - byly názoru, že je to v pořádku, ale ne za každou cenu. Dalším problémem ohledně právní úpravy je ten, že si každý soudce vykládá zákon jinak, proto je i jinak vedeno soudní jednání.

Co byste si představovala jinak?

Na tuto otázku mi jedna respondentka odpověděla, že změnu zákona. Dále jsem se dozvěděla, že by se měla změnit rychlost soudu a okolnosti ohledně ústavní výchovy.

Jste spokojena s rozsahem kompetencí, které jako opatrovník máte?

S rozsahem kompetencí byly čtyři respondentky spokojeny, přičemž uvedly, že kompetence jsou nebo že v kompetencích není omezení. Dvě respondentky však byly nespokojeny, přály si větší rozšíření kompetencí a více důvěry ze strany lidí, kteří prý většinou poslechnou až soud. Nelíbilo se jim, že například advokát má ve veřejném povědomí větší váhu než opatrovníci.

Jak řešíte, pokud jste jako opatrovník napadnuta z podjatosti? Jste s tímto postupem spokojena?

Tři respondentky uvedly, že toto řeší vedení, tajemník úřadu nebo nadřízený. Další respondentka uvedla, že toto řeší odvolací orgán. Také jsem se setkala s odpovědí, kdy jedna respondentka nevěděla, jak se toto řeší. Uvedla, že jednou se setkala s touto situací, kterou řešil Krajský úřad. Bohužel to bylo po nějaké době odloženo, tím pádem pracovnice nevěděla, zda se jednalo o podjatost nebo ne. Také jsem byla seznámena s tím, že pracovnice si rozdělují obvody dle domluvy tak, aby pracovnice ve svém obvodu nebydlela, tímto se snaží předejít podjatosti. Jedna pracovnice uvedla, že z podjatosti může být napadnuta i kvůli tykání. Víc jak polovina pracovnic uvedla, že napadnutí z podjatosti nebývá tak časté.

Cítíte při soudních sporech o děti právní oporu vaší práce?

Jen jedna respondentka cítila oporu své práce, zato druhá cítila oporu jen částečně. U dalších odpovědí nebyla tato opora pocíťována. Mezi důvody zazněly například, že se všechno při soudních sporech „sveze“ po opatrovnících, že si lidé často najímají k soudním sporům právníky, protože opatrovníkům nedůvěřují nebo, že chybí paragrafy chránící funkci opatrovníků.

Jste spokojena s tím, že máte právo podat odvolání proti rozhodnutí soudu?

Všechny odpovědi zněly ano. Dle výpovědí je to dobrá věc, ale pracovníce jí moc nevyužívají – záleží prý spíš na rodičích.

Uvítala byste modernizaci postupu soudu s nezletilým?

U dvou pracovnic zazněla odpověď ne. U třetí odpovědi bylo uvedeno spíše ne, neboť rozhodování soudu je prý rychlé. Naopak u tří výpovědí se vyskytla odpověď ano. Jednou bylo uvedeno, že by změna mohla být v rychlosti soudního rozhodnutí, druhá respondentka by stanovila rozhodování soudu u náhradní rodinné péče, přičemž by dala přednost rozhodování o právní volnosti dítěte. Třetí respondentce se nelíbilo vyslýchání dětí u soudu. Při rozhovoru jedna pracovnice uvedla, že nezáleží vždy jen na soudu, ale dlouhé rozhodování soudu ovlivní i účastníci, kteří podávají neustále odvolání nebo záměrně prodlužují soudní jednání.

Po dosažení zletilosti vašeho klienta, máte možnost tomuto klientovi dále pomáhat, pokud to potřebuje?

Všechny odpovědi byly kladné. Nejvíce zazníval příklad, kdy si nezletilý v budoucnu založí svoji rodinu a bude řešit výchovu a výživu u svých dětí, bude mu znovu pomáháno.

Jakou zkušenost máte s určováním výživného?

Ve většině případů jsem se dozvěděla, že záleží na rodičích, jak jsou schopni se domluvit. Pokud nedojde mezi rodiči k dohodě, rozhodne soud. Z jedné odpovědi jsem zřetelné, že se soud nemá o co opřít, neboť rodiče často neuvádějí své pravé příjmy a výdaje. Největší problém je prý u OSVČ. Existují tzv. orientační tabulky, podle kterých by mělo být rozhodováno, ovšem tyto tabulky prý soud jednou použije a jednou zase ne, a navíc při stanovení vysokého výživného následně dochází např. k exekuci, takže je dohoda lepší. Další problémem vyvstává při zvyšování výživného.

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky, jaký na to máte názor?

Pět respondentek o těchto připravovaných materiálech nevědělo, z toho jedna trochu tušila, ale neřekla mi k této otázce více. Následně však dodala, že asi nastane více administrativy. Jedna však byla natolik informována, že uvedla i datum vydání a zároveň se obávala, že připravované materiály budou sloužit spíše kontrolním orgánům a obávala se, že jí nastane více „úředničiny“.

Rozhovory končily vyjádřením pracovníků na jakékoli téma z výzkumu, na což pracovníce reagovaly různě. Pouze jedna dotazovaná nic nepoznámala. Ostatní respondentky se rozpovídaly. Bavily se na téma oznamovací povinnosti, kdy jedna respondentka zdůrazňovala, že sociální pracovníci nejsou číhací psi, aby vše odhalili a zdůraznila, že oznamovací povinnost mají všichni lidé. Nezáleží tedy jen na opatrovnících, ale i na okolí, ve kterém se dítě pohybuje. Dále pracovníce uváděly problémy s právním uvolněním dítěte. Zastávaly názor, že by biologickým rodičům měla být přikládána velká váha při rozhodování např. u osvojení, ale ne za každou cenu. Jednu respondentku mrzelo mluvit o věcech, které nemůže změnit. Také by si přála více klidu na svou práci, a více času na administrativní práce. Pokud nejsou úřední dny, tak se snaží jezdit na soudní jednání nebo sociální šetření, a pokud jsou úřední dny, tak se věnuje klientům, a proto jí nezbyvá čas zapisovat provedená šetření nebo zprávy pro soud. Jak uvedla dále, tak by si přála osobního řidiče. Uvádí, že je namáhavé celý dne věnovat pozornost své profesi (u soudu, soc. šetření...) a následně se soustředit na řízení. Při diskusi jsem se také s jedním opatrovníkem zastavila nad rozhodováním soudu, kdy se dotázanému opatrovníkovi nelíbila délka sporu. „*Než proběhnou povinné náležitosti, uteče příliš mnoho času.*“¹¹⁵ Rovněž jsem se dozvěděla, že opatrovník při soudních sporech o děti je vždy nejslabším článkem nebo, že boj rodičů vždy odnese opatrovník, např. že dítě špatně zastupuje.

Z rozhovorů vyvstalo, že k právní úpravě jako takové mají pracovníce výhrady. Zejména se jednalo o místní příslušnost (nejčastěji o její určování), osvojení a modernizaci zákona o rodině. Další připomínky směřovaly k průběhu soudního jednání. Mezi připomínky lze uvést například rychlost soudu a postup při soudním řízení. Postup

¹¹⁵ Pracovnice 3.

při soudním jednání nebyl hodnocen kladně z hlediska výkladu zákona, který se může od soudce různit, proto se i liší postup soudního jednání. Kladně nebyl hodnocen ani výslech nezletilých dětí před soudem. Co se týká kompetencí, tak dle výpovědí byla se svými kompetencemi spokojena více jak polovina opatrovníků. Z rozhovorů mj. vyplynulo, že opatrovníci nemají dostatek času na svou práci.

Státem je profesi opatrovnictví věnováno málo pozornosti, ale zato velké množství zodpovědnosti, která spočívá především na vlastním uvážení opatrovníků. Pracovnícím chybí metodické postupy, které by sloužily jako opora pro jejich práci, často se totiž rozhodují jen na základě svého nejlepšího vědomí a svědomí. S tímto je spojen i příchod nových pracovníků - opatrovníků, kteří nemají k dispozici žádnou metodickou pomůcku při svých začátcích. V současné době proto ministerstvo práce a sociálních věcí připravuje tzv. standardy pro opatrovníky. Dle mého názoru by standardy mohly posloužit pro lepší orientaci opatrovníkům.

Závěr

Vámi přečtená práce pojednávala o roli opatrovníka v soudních sporech o děti. Tato práce si kladla za cíl zjistit postoje opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí v soudních sporech o děti. Hledala odpovědi týkající se názorů opatrovníků na právní úpravu jejich pravomocí a kompetencí při soudních sporech o děti.

Cíl této práce byl popsán teoreticky a následně zkoumán prakticky. Teoretická část spočívala v popisování témat s touto problematikou spjatých, a to zejména orgán sociálně-právní ochrany dětí a dále opatrovnictví rozděleno na věci manželské a výchovu a výživu nezletilých dětí. Praktická část pak spočívala ve zjištění názorů opatrovníků, které byly realizovány pomocí rozhovorů. Jako chybějící se jevila jakási metodická pomůcka, neboli jednoduché zpracování postupu práce opatrovníků. S tímto problémem se denně opatrovníci setkávají, ovšem z rozhovorů bylo zřejmé, že problémy vidí i v jiných věcech (například rychlosti rozhodování soudu nebo časové náročnosti jejich práce).

Tímto postupem jsem se snažila naplnit cíl práce. Smyslem této práce neměla být kritika právního systému. Naopak, tato práce měla mít praktický přínos a ukázat problémy, se kterými se opatrovníci ve své profesi setkávají a jaký na to mají názor.

Námětem k dalším studiím, které by mohly na tuto navázat, by se měly pokusit provést výzkum o zmiňovaných standardech pro opatrovníky a pokusit se tak zjistit potřebnost a využitelnost těchto standardů, popřípadě zjistit osnovu, která by byla ku prospěchu opatrovníkům.

Seznam použitých zdrojů

1. BAKALÁŘ, E., a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum 2006. ISBN 80-246-1089-2.
2. BAKALÁŘ, E.; NOVÁKOVÁ, M.; NOVÁK, D. a kol. *Průvodce rozvedem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-157-3.
3. BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0054-5.
4. GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
5. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
6. HOLUB, M.; NOVÁ, H.; HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-517-6.
7. HOVORKA, D. *Opatrovnictví dítěte v občanském soudním řízení. Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 11, s. 21-24.
8. HRUBÁ, M. *Základní principy osvojení v mezinárodních dokumentech. Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 7. s. 15 – 19.
9. CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3.
10. KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-620-6.
11. KRAUSOVÁ, L.; NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Aspi, 2006. ISBN 80-7357-214-1.
12. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.
13. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod* [online]. Praha: MPSV, 2009 [cit. 25. prosince 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7242>. ISBN nevedeno.
14. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Systém sociálně-právní ochrany dětí v ČR* [online]. Praha: MPSV, 2009 [cit. 25. prosince 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/7243>. ISBN nevedeno.
15. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
16. NOVOTNÁ, V. *Opatrovnictví – co v praxi znamená?*. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 1, s. 11-16.
17. NOVOTNÁ, V.; PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-86131-56-4.
18. NOVOTNÁ, V. *Spory rodičů o děti – stále velký problém. Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č.10, s. 1 – 4.
19. NOVOTNÁ, V. *Tři významné role orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 11, s. 1-5.
20. PLECITÝ, V. *Zákon o rodině, komentář, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy*. Praha: Eurounion, 2007. ISBN 978-80-7317-063-9.
21. PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. Brno: Era, 2002. ISBN 80-86517-25-X.
22. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

23. ŠMOLKA, P.; MACH, J. *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-448-9.
24. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí; Rodinné právo*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-86131-61-0.
25. TYL, J. *Soudní praxe úpravy porozvodové péče o děti*. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 4, s. 20 – 24.
26. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti: otcovský faktor a mystika mateřství*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1995. ISBN 80-85529-16-5.
27. WESTPHALOVÁ, L. *Možnosti zásahu státu do práv rodičů a dětí – poskytování sociálně-právní ochrany*. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 7.
28. Zákon 94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném k 1. 2. 2010.
29. Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 1. 2. 2010.
30. *Zákon o rodině: úplné znění zákona s komentářem; Sociálně-právní ochrana dětí; Státní sociální podpora; Působnost orgánů ČR v sociálním zabezpečení: úplné znění zákona s komentářem; Dávky a služby sociální péče: úplné znění zákona s komentářem; Sociální potřebnost; Částky životního minima*. Praha: Poradce podnikatele, 2003. ISBN neuvedeno.

Seznam příloh

Příloha I.: Rodičovská dohoda

Zdroj: BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. s. 109.

Přílohy

Příloha I. – Rodičovská dohoda

RODIČOVSKÁ DOHODA

Čestmír SLUŠNÝ, nar.: , bytem:

Naděžda SLUŠNÁ, nar.: , bytem:

uzavřeli dne tuto rodičovskou dohodu o péči o svého nezletilého syna Blažeje SLUŠNÉHO, narozeného

A. SPOLEČNÝ ZÁMĚR

Rodiče chtějí touto dohodou co nejdříve přispět ke zdárnému tělesnému, duševnímu a mravnímu růstu a rozvoji svého dítěte. Shodují se v tom, že jejich spolupráce v tomto směru je v plném zájmu a ku prospěchu jejich dítěte. Oba se chtějí podílet na závažnějších rozhodnutích ve věcech, které se ho dotýkají, a touto dohodou vyjadřují své pojetí svých práv a povinností v tomto ohledu. Plněním této dohody chtějí docílit, aby jejich dítě prožívalo pohodu, bezpečí a lásku vyplývající z přesvědčení Blažeje, že se na jeho výchově podílejí oba rodiče. Rodiče mu tak chtějí jasně dát na vědomí, že ho každý z nich miluje a že je stále důležitým členem rodiny, která se nyní rozdělila na dvě části.

Rodiče si přejí, aby jejich dítě vědělo, že jeho rodiče se budou o takovou společnou výchovu velice snažit a že samo se bude s oběma rodiči často osobně stýkat.

Rodiče vůči sobě navzájem uznávají, že jako rodiče jsou oba dva rovnocenní, způsobilí o nezletilého syna Blažeje dobře pečovat, dohlížet na něj, vychovávat a vzdělávat ho.

B. POVAHA DOHODY

Rodiče počítají s tím, že

1) Blažej bude nadále potřebovat blízký, častý a trvalý kontakt s oběma rodiči, aby se co nejvíce omezily nepříznivé důsledky ukončení manželského svazku jeho rodičů. Součástí takového kontaktu je i kontakt s prarodiči z obou stran a s dalšími členy širší rodiny;

2) životní situace obou rodičů i Blažeje se během účinnosti této dohody pravděpodobně bude měnit, a proto se zde dohodli na přesně určených postupech, jak budou řešit případně neshody a upravovat podmínky této dohody;

3) vývoj vztahu mezi rodiči a nezletilým dítětem bude vyžadovat přizpůsobivost v tom smyslu, že dodržovat ducha této dohody je důležitější, než trvat na přesném dodržování každého jejího slova.

C. POBYT DÍTĚTE

Blažej bude bydlet u své matky, avšak se svým otcem se bude stýkat co nejčastěji tak, jak to budou dovolovat jeho časové možnosti. V současné době bude se svým otcem:

- každý druhý víkend od pátku 16 hodin do pondělního rána. Otec bude zodpovídat za to, že Blažej přijde v pondělí ráno včas do školy s tím, že rovněž zajistí řádnou školní přípravu dítěte na podělí;

- každé úterý a čtvrtek odpoledne od 15 hodin do 19 hodin s tím, že rovněž zajistí řádnou školní přípravu na následující den;

- čtyři týdny během každých letních prázdnin, přičemž bližší časovou specifikaci tohoto období dohodnou rodiče nejpozději do

- v den otcových narozenin od 15 hodin do 19 hodin;

- o Vánocích: na Štědrý den od ... hodin do ... hodin, na první svátek vánoční od ... hodin do ... hodin, na druhý svátek vánoční od ... hodin do hodin;

- o Velikonocích: každý lichý/sudý rok od čtvrtka od 9 hodin do pondělí do 19 hodin;

- jarních prázdninách každý sudý/lichý rok ...

Pokud rodič, jenž má mít dítě u sebe, o něj nemůže pečovat osobně, nejdříve požádá druhého rodiče, zda by ho nemohl zastoupit, než začne péče o něj zařizovat jinak.

D. VZÁJEMNÉ DOROZUMÍVÁNÍ A INFORMOVÁNÍ

Rodiče se zavazují navzájem se informovat o všem důležitém, pokud jde o Blažejovo zdraví, o jeho duševní stav a o jeho školní záležitosti. Každý z rodičů bude informován o setkáních s učiteli, psychology a lékaře, kteří o Blažeje pečují po zdravotní či vzdělávací stránce, a bude k nim zván.

Rodič, který bude mít Blažeje právě u sebe, mu vždy umožní přiměřený telefonický kontakt s druhým rodičem, nelépe v dohodnutou pravidelnou dobu. Vydá-li se s ním jeden z rodičů na cestu (delší než dvoudenní), sdělí předtím druhému písemně, kam jedou a jak dlouho bude cestování trvat. Každý z rodičů vždy poskytne druhému svou přesnou současnou adresu a telefonní čísla, na kterých je k zastížení.

E. ROZHODOVÁNÍ O DÍTĚTI

Rodič, u něhož Blažej právě je, činí běžná každodenní rutinní rozhodnutí o něm sám. Protože se však z právního hlediska oba rodiče podílejí na péči o něj a na jeho výchově společně, dohodnou se na závažnějších rozhodnutích, týkajících se zejména jeho vzdělávání včetně výběru školy, jeho náboženské výchovy, volby lékařů a poskytování mimořádné lékařské péče o něj a jeho mimoškolních činností.

V naléhavých případech, kdy bude nutné rozhodnout o takových věcech bezodkladně a nebude čas dohodnout se s druhým rodičem, ten rodič, u kterého dítě právě bude, učiní, co je ve prospěch dítěte třeba, a bude o tom ihned druhého rodiče informovat.

F. ZMĚNY V DOHODĚ

Bude-li jeden z rodičů chtít něco v této dohodě změnit, předloží svůj návrh změny druhému písemně dříve, než ke změně přistoupí, a to v souladu s bodem H.

G. HODNOCENÍ

Oba rodiče se čas od času setkají k hodnocení této dohody z hlediska její přiměřenosti, realističnosti a vhodnosti vzhledem k Blažejově věku a k dosaženému stupni jeho vývoje. Pokud se nedohodnou jinak, uskuteční se tato setkání jednou za rok, a to v týdnu, kdy má Blažej narozeniny. Takové setkání se uspořádá také v případech, kdy některý z rodičů změní zaměstnání, přestěhuje se z dosavadního bydliště nebo změní svůj rodinný stav.

H. ŘEŠENÍ SPORŮ

Pokud dojde k tomu, že se rodiče nedokážou dohodnout na nějakém závažném rozhodnutí ohledně Blažeje nebo si některá strana bude přát změnit podmínky dohody tak, že s tím druhá strana nebude souhlasit, nebo vznikne spor o výklad této dohody, obě strany se pokusí vyvarovat se projevů mrzutosti, nepřátelství; každý takový spor bude před případným soudním řízením předložen k mimosoudnímu zprostředkování osobě či instituci, na niž se obě strany shodnou, případně ji vylosují.

I. ZDRAVOTNÍ PÉČE

Každý z rodičů bude neprodleně informovat druhého o vážnějším onemocnění dítěte, vyžadujícím lékařskou péči. Tuto informaci mu v každém případě poskytne do dvaceti čtyř hodin od chvíle, kdy se onemocnění zjistí. K chirurgickému zákroku, který není bezprostředně nezbytně nutný, lze svolit pouze po dohodě obou rodičů.

Oba rodiče se budou navzájem informovat o jakýchkoli zdravotních problémech, které nastaly v době, kdy měli dítě ve své péči. Při předávání dítěte si oba rodiče také vzájemně předají léky, které má dítě užívat, a budou se vzájemně informovat o způsobu a době užívání i o tom, kde a jak v případě potřeby získat další potřebnou zásobu předepsaných léků.

J. PRAVIDLA PRO SPOLEČNOU RODIČOVSKOU VÝCHOVU

- Každý z nich se zdrží toho, aby v přítomnosti dítěte vyvolával negativní obraz toho druhého.

- Žádný z nich nebude druhému hrozit omezením jeho rodičovského času s dítětem ani nebude prodlužovat dobu návratu dítěte k druhému po uplynutí stanoveného času.

- Každý připraví dítě psychicky (a také potřebným vybavením) na dobu, kterou má dítě strávit s druhým rodičem.

- Pokud některý z nich nebude schopen splnit své rodičovské závazky, uvědomí o tom druhého co nejdříve.

- Žádný z nich nebude vyzvídat na dítěti, co druhý rodič dělá nebo jaké má osobní vztahy.

- Žádný z nich nevystaví dítě nemravnému chování.

- Žádný z nich nebude v přítomnosti dítěte nadměrně požívat alkoholické nápoje.

- Žádný z nich se nebude pokoušet navštívit dítě, které je právě v péči druhého rodiče, v nečekanou nebo nevhodnou hodinu.

- Každý z nich bude spolupracovat s druhým na takovém rozvržení doby rodičovské péče, které umožní dítěti účastnit se vzdělávacích, sportovních a společenských aktivit, a jeden z nich či oba budou vhodně vybrané aktivity navštěvovat s ním.

- Každý rodič může vzít s sebou dítě dočasně do zahraničí na dovolenou nebo z podobného prospěšného důvodu, pokud o těchto cestovních plánech byl druhý předem písemně instruován patřičným způsobem včetně informace o adrese či možnosti kontaktu.

- Oba si budou vždy počínat tak, aby jejich dohoda o sdílení rodičovské péči byla jejich nezletilému dítěti pouze ku prospěchu.

V..... dne.....

otec

matka

Abstrakt

VONDRÁŠKOVÁ, B. *Role opatrovníka v soudních sporech o děti*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí K. Hyková.

Klíčová slova: opatrovník, kolizní opatrovník, soudní spor, manželství, výchova a výživa, nezletilý, orgán sociálně-právní ochrany

Práce obsahuje teoretickou i praktickou část zabývající se rolí opatrovníka v soudních sporech o děti.

Teoretická část se věnuje přiblížení orgánu sociálně-právní ochrany dětí vystupujícího v soudních sporech o děti jako opatrovník. Dále vysvětluje problematiku opatrovnictví v soudních sporech o děti, přičemž popisuje situace, za kterých se opatrovník ustanovuje.

Zaměření praktické části se týká zjištění názorů opatrovníků ohledně právní úpravy jejich pravomocí a kompetencí v soudních sporech o děti. V návaznosti na stanovené cíle byl pro praktickou část této práce proveden kvalitativní výzkum realizovaný pomocí rozhovorů s opatrovníky městských úřadů s rozšířenou působností, konkrétně v Sušici a Horažďovicích.

V závěru práce jsou data z rozhovorů vyhodnocena a jejich výsledky vyjádřeny pomocí diskuze. Výsledkem diskuze je chybějící jakási metodická pomůcka, neboli jednoduché zpracování postupu práce opatrovníka. S tímto problémem se denně opatrovníci setkávají, ovšem z rozhovorů bylo zřejmé, že problémy vidí i v jiných věcech (například rychlosti rozhodování soudu nebo časové náročnosti jejich práce).

Abstract

The guardian's role in legal processes concerning child care.

Keywords: guardian, collision guardian, legal process, matrimony, child welfare, under age, institute of the social-legal protection of children

The thesis contains a theoretical and a research part, both dealing with the role of the guardian in legal processes concerning child care.

The theoretical part focuses on introducing the institute of the social-legal protection of children acting as a guardian in legal processes concerning child care. It further explains the problematics of guardianship in the above mentioned processes and describes conditions under which the guardian is usually established.

The research part presents the guardians' opinions concerning their legal rights and competences in the discussed legal processes. According to the thesis aim, a qualitative research was done in the form of interviews with the guardians of the municipal offices in Sušice and Horažďovice.

As a result, the interview data is evaluated and discussed in the final part of the thesis. According to the guardians, a methodological guide or a simple description of the guardian's responsibilities is missing. The guardians face this problem every day, but they also identify other problems (as for example problems caused by the prolonging of adjudications or by their time-consuming work).